

Волощук В.Р.,
канд. екон. наук, керівник навчально-методичного центру
забезпечення якості вищої освіти,
Волощук Ю.О.,
д-р екон. наук, доцент, директор
навчально-наукового інституту дистанційної освіти,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
Іванишин О.В.,
аспірант*,
Національний університет
біотехнологій і природокористування

ІНВЕСТИВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Voloshchuk V.R.,
cand.sc.(econ.), head of educational and methodological
center for quality assurance of higher education,
Voloshchuk Yu.O.,
dr.sc.(econ.), assoc. professor, director of the
educational and scientific institute of distance education,
State Agrarian and Engineering University in Podilia,
Ivanyshyn O.V.,
postgraduate student,
National University of Life and Environmental Sciences

INVESTMENT IN INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

Постановка проблеми. У нинішніх умовах інноваційно-інвестиційний розвиток є економіко-формулюючим процесом. Його ефективність зумовлюється змістом відповідних інноваційно-інвестиційних напрямків, що задовольняють потреби динамічного розвитку аграрних підприємств. Аналіз фінансових та інвестиційних рішень має особливе значення, оскільки від вибору напрямів інвестицій та їх ефективності залежить значною мірою економічна ефективність розвитку аграрного підприємства, тому що технологічні та продуктові інновації є його базовим напрямом, а ефективність діяльності аграрних підприємств в цілому обумовлюється станом їх фінансів. Тобто інвестиційний логістичний ланцюг повинен бути спрямований на пошук і ефективне використання інвестиційних ресурсів з врахуванням можливих варіантів відновлення матеріально-технічної бази для виробництва та модернізації підприємств в умовах неоіндустріалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційний розвиток підприємства розкривають класики наукової думки та удосконалюють українські дослідники, зокрема С. М. Шкарлет, В. П. Ільчук [1]. Питання формування, задоволення нормативних потреб в основних засобах для аграрного виробництва, вдосконалення забезпечення та модернізації матеріально-технічної бази аграрних підприємств розглядають науковці Р. П. Саблук, М. Ю. Коденська [2], В. Г. Андрійчук, О. В. Захарчук, В. Д. Войтюк, М. М. Моголова [3] та інші. Роль та розвиток лізингу як один з механізмів оновлення та модернізації матеріально-технічної бази підприємств агропромислового комплексу досліджують вчені В. В. Іванишин, Ю. О. Волощук [4; 5] та інші.

На сучасному етапі розвитку теорії інвестування розроблені й застосовуються різні підходи до визначення інвестиційної привабливості підприємства відповідно до заздалегідь установленної мети. Вирішенням проблем підвищення інвестиційної привабливості агропромислових підприємств і впровадження інноваційних проектів приділяють значну увагу провідні науковці України – Лупенко Ю. О., Кісіль М. І., Черненко Д. С. [6], Жук В. М., Бездушна Ю. С., Мельничук Б. В. [7] та ін.

Стан капіталізації корпоративних суб'єктів господарювання на основі динаміки залучення інвестиційних ресурсів через емісію єврооблігацій, отримання кредитів від міжнародних фінансових і банківських інституцій, а також цільове фінансування за участі експортних кредитних агентств та

* Науковий керівник: Волощук К. Б. – д-р екон. наук, професор.

механізми формування інвестиційного забезпечення корпоратизації капіталу в аграрному секторі економіки на міжнародних фондових ринках розкривають А. О. Гуторов [8], Н. В. Сергєєва, Н. М. Столярчук [9].

У зв'язку з різними підходами з позиції цілей, особливої актуальності набуває теоретичне і методичне дослідження та розробка практичних рекомендацій вирішення спектру проблем інвестування інноваційного розвитку підприємств.

Постановка завдання. Метою даної статті є науково-теоретичне обґрунтування сутності та механізмів інвестування інноваційного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ринкових умовах конкурентоспроможними є ті підприємства, які орієнтовані на інноваційний тип розвитку, тобто займаються інноваційною та інвестиційною діяльністю. Погіршення матеріально-технічного оснащення вітчизняного аграрного виробництва зумовлено зниженням платоспроможності підприємств, руйнацією системи матеріально-технічного забезпечення і техносервісу, відсутністю науково обґрунтованої державної технічної політики розширеного відтворення матеріально-технічної бази аграрного виробництва.

Становлення інвестування технологічної діяльності підприємств, а особливо їх інноваційної направленості потребує ґрунтового теоретико-методологічного базису. Тож, необхідно розмежувати та чітко розуміти такі терміни і поняття, як «інновації», «інвестиції», «інтелектуальні інвестиції», «модернізація», «технологічні інвестиції» тощо. Оперувати такими термінами вітчизняні науковці почали відносно нещодавно, тож відчувається певний брак знань з питань вирішення проблем регулювання процесів інвестування, особливо в частині інвестування інноваційної діяльності як на рівні підприємства, так і в масштабах держави.

В умовах кризових явищ в фінансовій системі вітчизняних підприємств важливого значення набуває потреба системних досліджень щодо вирішення проблем інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності, формування механізмів залучення інвестиційних ресурсів різних видів та форм для розвитку виробництва високотехнологічної продукції в усіх галузях економіки і підвищення рівня соціально-економічного розвитку суспільства.

Виділяють три форми інвестиційної діяльності:

- 1) просте відтворення – інвестування здійснюється на закупівлю запчастин, капітальний ремонт обладнання, закупівлю матеріальних ресурсів – тобто, підтримку нормальної виробничої діяльності;
- 2) розширене відтворення – за допомогою різних джерел інвестування створюються нові виробництва, розширюється асортимент продукції підприємства, модернізація існуючого обладнання;
- 3) інтенсивне інноваційне відтворення – інвестиційне забезпечення наукових досліджень і розробок і на цій основі створення та розвиток новітніх технологій, високотехнологічного виробництва, впровадження передових ідей та комерціалізація інновацій з подальшим переходом до нового технологічного устрою.

На рис. 1 представлено варіанти інвестиційного забезпечення інноваційного відновлення матеріально-технічної бази виробництва.

Загалом можна визначати сумарний обсяг інвестування по кожному етапу відновлення за такими формулами:

– при модернізації – $\sum I_M = I_{ндкр} + I_{тпв} + I_{вдз} + I_{пв}$,

– при розробці нових поколінь обладнання – $\sum I_{рп} = I_{ндкр} + I_{тпв} + I_{вдз} + I_{пв} + I_{лд}$,

– при створенні принципово нових технологій та техніки –

$$\sum I_{спвт} = I_{ндкр} + I_{тпв} + I_{вдз} + I_{пв} + I_{лд} + I_{фд},$$

– при переході на технології 6-го та 7-го технологічного устрою (неоіндустріалізація) –

$\sum I_N = I_{ндкр} + I_{тпв} + I_{вдз} + I_{пв} + I_{лд} + I_{фд} + I_r$, з врахуванням інвестицій в розвиток процесу реалізації новоствореної інноваційної продукції, розвиток торгівельних мереж, післяпродажного сервісу такої продукції, її кастомізації та індивідуалізації.

Процес пошуку і ефективного використання інвестиційних коштів можна визначити за допомогою логістичного ланцюга інвестицій, де визначено основні етапи формування інвестиційних потоків (рис. 2).

Інвестування інноваційних проектів дозволяє отримати принципово нові технології, методи організації виробництва і реалізації новоствореної інноваційної продукції споживачам, розширити асортимент високотехнологічної продукції за рахунок нових креативних продуктів, перейти на вищі технологічні уклади, поповнити наявні інтелектуальні активи, забезпечити подальший інноваційний розвиток підприємств.

Власне визначення поняття «інвестиції інноваційні» представляють Загородній А. Г. та Вознюк Г. Л. Вчені стверджують про них, як про одну з форм реального інвестування, яка здійснюється з метою впровадження технологічних інновацій у практичну діяльність підприємства [10].

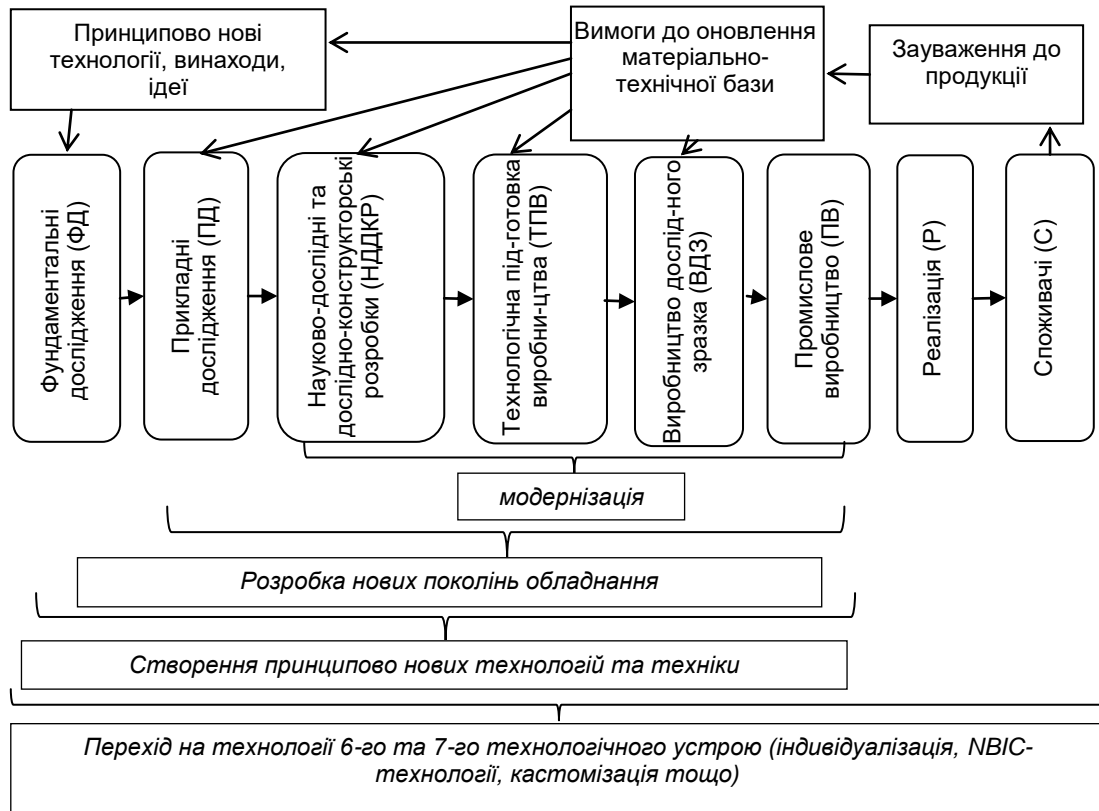

Рис. 1. Варіанти інвестиційного забезпечення інноваційного відновлення матеріально-технічної бази виробництва

Джерело: удосконалено на основі [1]

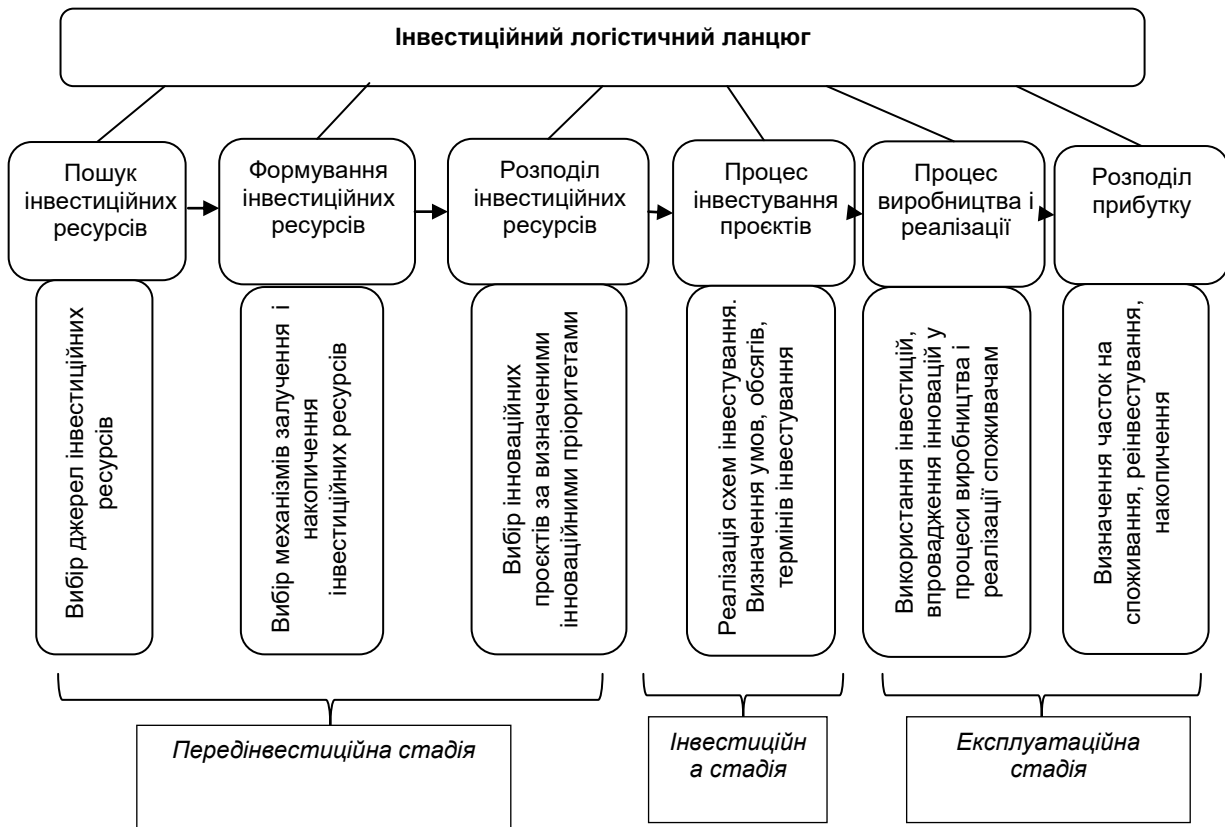

Рис. 2. Етапи інвестиційного логістичного ланцюга

Джерело: удосконалено на основі [1]

Значна частина вітчизняних дослідників притримуються думки про те, що в сучасних умовах переважна більшість інвестицій повинна бути спрямована на інновації в будь-яких проявах, для поглиблення якісних технологічних перетворень та забезпечення інноваційного розвитку підприємств з подальшим забезпечення їх виходу на світові ринки [2–9]. Інновації можна визначати за їх економічним складом та роллю до окремих факторів виробництва, і вони є значним чинником розширеного відтворення. На сьогодні в Україні відсоток інноваційно орієнтованих інвестицій складає всього 10–15%, тоді як в розвинутих країнах – 60–75%.

Модернізація на рівні сільськогосподарського підприємства є одним з елементів активної адаптації до мінливих умов на ринку сільськогосподарської продукції. Збільшення оснащеності сільського господарства основними виробничими засобами до економічно обґрунтованого рівня, удосконалення їх видового складу і структури дозволять обновляти і модернізувати матеріально-технічну базу сільськогосподарських підприємств із врахуванням досягнень науково-технічного прогресу, прискорити вирішення важливих завдань подальшої інтенсифікації виробництва, сприятимуть впровадженню в галузях рослинництва і тваринництва прогресивних технологій, підвищенню продуктивності праці. Реалізація організаційно-економічного механізму модернізації сільського господарства повинна базуватися за об'єктивною оцінкою рівня технічної оснащеності з урахуванням кон'юнктури ринку сільськогосподарської техніки, використовуваних технологій, формування адекватних механізмів фінансування.

Методи інвестування розглянемо як способи, принципів підходи до фінансування, використання яких дозволяє мінімізувати ризики або максимізувати прибутки, реалізувати бізнес-плани функціонування та розвитку підприємства. Зазвичай розглядаються п'ять основних методів інвестування окремих інвестиційних програм та інвестиційних проектів підприємств: повне самофінансування; акціонування; кредитування; лізинг і селенг; комбінування всіх методів.

Досліджуючи механізми формування інвестиційного забезпечення корпоративізації капіталу в аграрному секторі економіки, Гуторовим А. О. розкрито стан капіталізації корпоративних суб'єктів господарювання на міжнародних фондових ринках, динаміку залучення ними інвестиційних ресурсів через емісію еврооблігацій, отримання кредитів від міжнародних фінансових і банківських інституцій, а також цільове фінансування за участі експортних кредитних агентств [8].

Повне самофінансування використовується для реалізації невеликих реальних інвестиційних проектів та фінансових інвестицій. Власні інвестиційні джерела підприємства є основними. До них належать: прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства після сплати податків та інших обов'язкових платежів; амортизаційні відрахування; раніше виконані довгострокові фінансові вкладення, строк сплати яких закінчується в поточному періоді; реінвестований прибуток шляхом продажу частини основних фондів; страхова сума відшкодування збитків, викликаних втратою майна; частка зайвих оборотних активів, що іммобілізується в інвестиції; гранти [11, с. 344].

Власні джерела інвестицій підприємства, у порівнянні із залученими та позиковими, характеризуються простотою і швидкістю залучення, високою віддачею за критерієм норми прибутковості капіталу (не вимагають сплати позикового відсотка в будь-яких його формах). Використання власних ресурсів істотно знижує ризик неплатоспроможності й банкрутства підприємства і при цьому управління цілком зберігається в руках його засновників [2].

Слід відмітити, що власні джерела обмежені та не дозволяють значного розширення інвестиційних можливостей навіть за умови сприятливої кон'юнктури ринку, а недостатність контролю за ефективністю використання власних інвестиційних ресурсів при некваліфікованому управлінні може призвести до важких фінансових наслідків для підприємства.

Акціонування використовується для великомасштабних реальних інвестицій при галузевій чи регіональній диверсифікації. До залучених коштів при акціонуванні належить: емісія акцій підприємства; емісія інвестиційних сертифікатів (інвестиційних фондів і компаній); внесок сторонніх вітчизняних та зарубіжних інвесторів у статутний фонд; безкоштовне цільове інвестування, що надається державними органами та комерційними структурами. Серед залучених джерел у першу чергу розглядається можливість залучення акціонерного капіталу. Це джерело може бути використане підприємствами та їх самостійними структурами (дочірніми підприємствами), утвореними в формі акціонерних товариств. Підприємства вже зараз широко використовують можливості залучення акціонерного капіталу до інвестиційної діяльності.

До переваг фінансування підприємства за допомогою акцій можна віднести відсутність необхідності постійних обов'язкових виплат з прибутку: розмір дивіденду за звичайними акціями може змінюватися від нуля (якщо справи товариства погані та вимагають утриматися від оплати дивідендів, спрямувавши свій вільний прибуток на розвиток акціонерного товариства) до значних розмірів за умов успішної діяльності [12].

Негативні моменти при акціонерному фінансуванні полягають у тому, що, по-перше, витрати акцій частіше вищі, ніж при випуску облігацій, бо в облігації, як правило, закладається більш висока номінальна вартість. По-друге, є потенційна можливість втрати контролю над акціонерним товариством з боку його засновників унаслідок зростання розміру акціонерного капіталу. Випуск акцій

не може бути постійним джерелом фінансових ресурсів, бо зростання акціонерного капіталу веде до збільшення пропозиції цінних паперів цього підприємства та до падіння їх ціни [13]. Особливо гостро ця проблема стоїть перед підприємствами під час їх становлення, а у цей період поточна ринкова ціна акцій підприємства, як правило, низька. Разом з цим підприємство потребує додаткових коштів у зв'язку з необхідністю закріплення позицій акціонерного товариства на ринку. Однією з форм додаткового залучення капіталу є розширення статутного фонду за рахунок додаткових внесків (паїв) вітчизняних та закордонних інвесторів.

Також важливими джерелами інвестицій є такі можливі позикові кошти: довгострокове кредитування; цільовий державний кредит; інвестиційний податковий кредит; інвестиційний лізинг; інвестиційний селенг. Кредитне фінансування застосовується при інвестуванні об'єктів, які швидко реалізуються та мають високу норму прибутковості інвестицій.

Джерелом фінансових коштів для реалізації довгострокових інвестиційних проектів може бути випуск довгострокових облігацій. Згідно з українським законодавством, облігації можуть випускатися не тільки акціонерними товариствами, а й підприємствами всіх визначених законом форм власності, об'єднаннями, товариствами. На відміну від акціонерного фінансування, при фінансуванні за допомогою облігацій підприємство жорстко зв'язує себе зобов'язанням по сплаті основної суми боргу та відсотків у домовлені строки. Усі власники облігацій є кредиторами підприємства [14].

В Україні емісія облігацій підприємств також не знайшла широкого розповсюдження у зв'язку з нерозвиненістю фондового ринку та невисокими розмірами статутного фонду багатьох підприємств. Це джерело залучення інвестиційних ресурсів під силу лише підприємствам з великим розміром статутного фонду.

Лізинг і селенг використовується при нестачі власних фінансових коштів, для реального інвестування у галузі з високим ступенем зміни технології. Лізинг – це довгострокова оренда машин, устаткування, транспортних засобів, а також споруд виробничого характеру [4]. На відміну від орендаря, лізингоодержувач бере об'єкт у довгострокове користування та виконує традиційні обов'язки покупця, пов'язані з правом власності: сплата за майно, відшкодування збитків від випадкової втрати майна, його страхування й технічне обслуговування, ремонт. Однак власником майна у цьому випадку залишається лізингодавець.

Можливими рішеннями для розширення використання лізингу в АПК в Україні є:

- вендорний лізинг: спеціальний онлайн-інструмент взаємодії між дилером та лізинговою компанією, який дозволяє приймати негайні рішення щодо ризику та друкувати договір лізингу в пункті продажу – можливість укладення угоди за один день;
- оперативний лізинг з повним технічним обслуговуванням в аграрному секторі для великих ферм з можливістю заміни обладнання наприкінці строку лізингу;
- електронний лізинг – можливість повністю оформити лізинг онлайн (угоди на невеликі суми): від пропозиції до укладення договору лізингу [5].

Інвестиційний селенг є однією з форм залучення інвестиційних ресурсів. Це специфічна форма зобов'язання, що полягає в передачі власником (юридичними або фізичними особами) прав з користування та розпорядження його майном за відповідну плату. Таким майном можуть бути будинки, споруди, сировина й матеріали, цінні папери, а також продукти інтелектуальної та творчої праці. У зарубіжній практиці селенг – один з найважливіших інструментів фінансування інвестицій у різноманітних сферах бізнесу.

Найдешевшим джерелом кредитів є кошти міжнародних фінансових інституцій [15]. Аналіз реалізації інвестиційних проектів міжнародних фінансових інституцій в Україні виявив проблеми їх впровадження. Україна співпрацює з багатьма міжнародними фінансовими організаціями (МФО), що надають кредитні і грантові ресурси на підтримку її економіки. Крім ресурсів до загального фонду державного бюджету та до резервів НБУ, міжнародні фінансові організації надають Україні фінансові кошти на інвестиційні проекти, які реалізуються в державному секторі. Протягом кількох років значна частина коштів для інвестиційних проектів, що є підписаними і ратифікованими, не надходить в Україну чи надходить із значними затримками. Використання таких коштів залишається на незадовільному рівні, оскільки однією з важливих проблем, з якою стикається Україна в процесі співпраці з МФО, є затримки в імплементації або взагалі не розпочата імплементація міжнародних договорів по проектах міжнародних фінансових інституцій.

Сучасний механізм регулювання інвестування інноваційної діяльності в Україні є недосконалим, неефективним і недостатньо узгодженим, що викликано впливом таких причин:

- недосконалість нормативно-правової бази регулювання інвестиційного забезпечення розвитку економіки;
- неефективна система управління інвестиційними процесами на всіх рівнях;
- неузгодженість стратегій та планів розвитку як окремих галузей, так і країни загалом;
- сучасна інвестиційно-інноваційна політика держави формується безсистемно;
- при регулюванні інвестиційної діяльності відсутні стратегії виходу з криз різного роду;
- недостатнє використання інструментів стимулювання розвитку регіонів;

– низька фінансова спроможність підприємств, особливо в напрямку технологічної модернізації виробництва, його переоснащення на інноваційній основі.

На сьогодні головними суб'єктами, які формують відтворювальні процеси і їх ефективність на рівні підприємств, є великі корпорації. Тут зосереджено основну масу людських, інтелектуальних, фінансових, матеріальних, технологічних ресурсів і це дозволяє сформувати основні напрямки для подальшого розвитку економічної системи країни.

Відсутність довгострокових мотивацій організації високопродуктивної діяльності, а також значні ризики і низьку рентабельність інвестиційно-інноваційної діяльності можна окреслити як основні причини незначної активності вітчизняних агропромислових підприємств в напрямку інвестування інноваційної діяльності.

Провідні науковці відзначають, що сучасна інвестиційна політика країн ЄС виконує такі основні завдання, як: проведення ґрунтовних реформ системного характеру у промисловій сфері на основі інноваційних технологій; сприяння структурній перебудові та вирівнювання рівня соціально-економічного розвитку регіонів, в першу чергу депресивних; модернізація системоутворюючих провідних галузей. Реалізується інвестиційна політика таких країн через створені програми реформування високотехнологічних галузей і програми виходу з криз, зміна профілю діяльності підприємств тощо. Інструментами, які є дієвими і використовуються в розвинених країнах світу, є запровадження пільгового оподаткування інвестицій у науково-технологічну сферу та пріоритетних видів інноваційної діяльності. Тож для забезпечення розвитку економіки України на інноваційній основі основним важелем регулювання та підтримки інвестиційної складової впливу може виступати саме податкова система.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, формування інвестиційних ресурсів аграрних підприємств можливе на основі самофінансування; акціонування; кредитування; лізингу чи селенгу; залучення інвестиційних ресурсів через емісію єврооблігацій, отримання кредитів від міжнародних фінансових і банківських інституцій, а також цільове фінансування за участі експортних кредитних агентств та комбінування всіх методів. Можливими лізинговими рішеннями щодо АПК в Україні є розширення використання вендорного, оперативного та електронного лізингу. Важливо створити на державному рівні ефективну систему підтримки, яка відповідатиме сучасним вимогам інвесторів, якікладають ресурси в інноваційні високотехнологічні проекти на технологічному модернізацію виробництва. Це дозволить забезпечити високий рівень прибутковості інноваційної діяльності у пріоритетних сферах економіки, суміжних галузях та розвитку логістичних процесів виробництва і реалізації новоствореної інноваційної продукції, торгівельних мереж, до і післяпродажного сервісу такої продукції, її кастомізації та індивідуалізації.

Література

- 1.Шкарлет С. М., Ільчук В. П. Інноваційний розвиток підприємства. Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. 307 с.
- 2.Саблук П. Т., Коденська М. Ю. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 46 с.
- 3.Модернізація матеріально-технічної бази аграрних підприємств : монографія / за ред. О. В. Захарчука та В. Д. Войтюка. Тернопіль : ФОП Паляниця В. А., 2019. 305 с.
- 4.Іванишин В. В. Організаційно-економічні засади відтворення і ефективного використання технічного потенціалу аграрного виробництва : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2011. 350 с.
- 5.Іванишин В. В., Волощук Ю. О. Лізинг як механізм оновлення матеріально-технічної бази агропромислового комплексу. *Інноваційна економіка*. 2018. № 9-10[77]. С. 157-164.
- 6.Лупенко Ю. О., Кісіль М. І., Черненко Д. С. Оцінка інноваційного інвестиційного проекту свиноферми в особистому селянському господарстві : методичний посібник. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 96 с.
- 7.Методичні рекомендації з облікового забезпечення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств / Жук В. М., Бездушна Ю. С., Мельничук Б. В. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 48 с.
- 8.Гуторов А. О. Інвестиційне забезпечення корпоратизації капіталу в аграрному секторі економіки (аналітичний огляд). Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 64 с.
- 9.Аналіз показників інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств / розроб. Н. В. Сергєєва, Н. М. Столярчук. Київ : СПД Блохін, 2019. 32 с.
- 10.Словник економічної афористики / Укладачі А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, В. О. Кобилянський. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 740 с.
- 11.Булуй О. Г. Власні джерела фінансування інвестиційної діяльності агропромислових підприємств Житомирської області. *Вісник ЖНАЕУ*. 2012. № 2. Т. 2. С. 339-345.
12. Гитман Л. Дж., Джонк М. Д. Основы инвестирования / Пер. с англ. Москва : Дело, 1999. 1008 с.

13. Європейська бізнес Асоціація ЕВА. URL: <http://eba.com.ua> (дата звернення: 20.03.2020).

14. Бланк И. А. Энциклопедия финансового менеджера. В 4-х т. Т. 3. Управление инвестициями предприятия. Москва : Омега-Л, 2008. 469 с.

15. Такі дешеві ресурси і такі непотрібні кредити. URL: https://dt.ua/finances/taki-deshevi-i-taki-nepotribni-krediti-320866_.html (дата звернення: 20.03.2020).

References

1. Shkarlet, S.M. and Ilchuk, V.P. (2015), *Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstva* [Innovative development of the enterprise], Chernih. nats. tekhnol. un-t, Chernihiv, Ukraine, 307 p.

2. Sabluk, P.T. and Kodenska, M.Yu. (2012), *Kontseptualni zasady rozrobky i realizatsii investytsiinykh prohran v aharno-promyslovomu vyrobnytstvi* [Conceptual foundations for the development and implementation of investment programs in agro-industrial production], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 46 p.

3. Zakharchuk, O.V. and Voitiuk, V.D. (Ed.) (2019), *Modernizatsiia materialno-tekhnichnoi bazy ahrarykh pidpriemstv* [Modernization of the material and technical base of agricultural enterprises], monograph, FOP Palianytsia V.A., Ternopil, Ukraine, 305 p.

4. Ivanyshyn, V.V. (2011), *Orhanizatsiino-ekonomichni zasady vidtvorennia i efektyvnoho vykorystannia tekhnichnoho potentsialu aharnoho vyrobnytstva* [Organizational and economic principles of reproduction and effective use of the technical potential of agricultural production], monograph, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 350 p.

5. Ivanyshyn, V.V. and Voloshchuk, Yu.O. (2018), "Leasing as a mechanism for updating the material and technical base of the agro-industrial complex", *Innovatsiina ekonomika*, no. 9-10[77], pp. 157-164.

6. Lupenko, Yu.O., Kisil, M.I. and Chernenko, D.S. (2019), *Otsinka innovatsiinoho investytsiinoho proektu svynofarmy v osobystomu selianskomu hospodarstvi* [Evaluation of an innovative investment project of a pig farm in a personal peasant farm], methodical manual, NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 96 p.

7. Zhuk, V.M., Bezdushna, Yu.S., Melnychuk, B.V. et al. (2019), *Metodychni rekomendatsii z oblikovoho zabezpechennia investytsiinoi pryvablyvosti silskohospodarskykh pidpriemstv* [Methodical recommendations on accounting support for investment attractiveness of agricultural enterprises], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 48 p.

8. Hutorov, A.O. (2019), *Investytsiine zabezpechennia korporatyzatsii kapitalu v aharnomu sektori ekonomiky (analitichnyi ohliad)* [Investment support for capital corporatization in the agricultural sector of the economy (analytical review)], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine, 64 p.

9. Serhieieva, N.V. and Stoliarchuk, N.M. (2019), *Analiz pokaznykiv investytsiinoi pryvablyvosti silskohospodarskykh pidpriemstv* [Analysis of indicators of investment attractiveness of agricultural enterprises], SPD Blokhin, Kyiv, Ukraine, 32 p.

10. Zahorodnii, A.H., Vozniuk, H.L. and Kobylanskiy, V.O. (2018), *Slovnyk ekonomichnoi aforystyky* [Dictionary of economic aphoristics], Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, Lviv, Ukraine, 740 p.

11. Bului, O.H. (2012), "Own sources of financing of investment activity of agricultural enterprises of Zhytomyr region", *Visnyk ZhNAEU*, no. 2, Vol. 2, pp. 339-345.

12. Gitman, L.Dzh. and Dzhonk, M.D. (1999), *Osnovy investirovaniia* [Fundamentals of investing], Delo, Moscow, Russia, 1008 p.

13. "European Business Association EBA", available at: <http://eba.com.ua> (access date March 20, 2020).

14. Blank, I.A. (2008), *Entsiklopediia finansovogo menedzhera v 4-kh t. T. 3. Upravlenie investitsiiami predpriatitia* [Encyclopedia of the financial manager in 4 volumes. Vol. 3. Enterprise investment management], Omega-L, Moscow, Russia, 469 p.

15. "So cheap and so unnecessary loans", available at: https://dt.ua/finances/taki-deshevi-i-taki-nepotribni-krediti-320866_.html (access date March 20, 2020).